

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟ ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΓΡΑΦΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ
1935

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τοῦ τόπου μας, μελέτη καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του, τὴν τόσο χαρακτηριστικὴ, καὶ γιὰ τὶς ιδέες ποὺ κίνησε καὶ γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντίκρουσε, καὶ γιὰ τὴν ἐργασία του, καὶ γιὰ ὅ,τι γύρω του, πενήντα χρόνια τώρα, δημιουργεῖ ἀκατάπαυστα μὲ τὸ ἔργο του καὶ μὲ ὅλη τὴν τόσο ἐπιβλητικὴ προσωπικότητά του.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ἄγγελου Δ. Τερζάκη : «*Ἡ παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*».

Λέν εἶναι ἡ πρώτη φορά ποὺ τὸ γράφω. Ὅσο ὅμως περνάει ὁ καιρὸς, διαλύονται κ' οἱ τελευταῖες ἀμφιβολίες μου κ' ἐπιμένω στὴν ἀντίληψή μου: τὸ πιὸ παρήγορο, τὸ πιὸ ἐνθαρρυντικὸ, τὸ πιὸ σημαντικὸ γεγονός τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, τὴν τελευταία δεκαπενταετία, εἶναι ἡ στροφή τῶν νέων λογοτεχνῶν πρὸς τὸ διήγημα καὶ τὸ μυθιστόρημα, πρὸς τὴν αἰσθητικὴ μελέτη καὶ τὴν κριτικὴ, γενικώτερα πρὸς τὸν πεζὸ λόγο. Πολλοὶ κριτικοὶ τῆς προπολεμικῆς γενεᾶς, χωρὶς νὰ ὑποτιμοῦν τὴν ἐργασία τῶν γάλλων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς τους, ὅταν ἤθελαν ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία ἔχει φτάσει σὲ πληρῆ ὀριμότητα κ' ἀκμὴ, παρουσίαζαν δείγματα ἀπὸ τὴν πρόζα τοῦ Ἀνατόλ Φράνς, — ἀδιάφορα ἂν συζητοῦν τώρα τὴν πρόζα αὐτὴ κ' ὀρισμένοι κύκλοι τῆς ἀρνοῦνται ὁποιαδήποτε ἀξία καὶ προπάντων τὸ περιεχόμενον ἐκεῖνο ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἀπαραίτητη ἀντοχὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση κάθε εἴδους ἐπιδρομῆς, — κ' ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς δὲ διστάζουν νὰ ἐπιμείνουν περισσότερο στὸ θαυμαστὸ διάλογο τοῦ «*Eupalinos*» τοῦ Πῶλ Βαλερύ παρὰ στὰ «*Charmes*» γιὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας δὲν ἔχει ἀνακοπὴ καθόλου. Ὁ πεζὸς λόγος, σὲ ὅλες τὶς χῶρες καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, ἔρχεται ἔπειτ' ἀπὸ δοκιμὲς πολλὰς καὶ ποικίλες, ἔπειτ' ἀπὸ μακροὺς καὶ σκληροὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες. Εἶναι γνώρισμα κοινωνίας μὲ κατασταλαγμένες ιδέες, μὲ καθωρισμένες ἐπιδιώξεις, μὲ σταθερὰ ὁποσδήποτε αἰσθητικὰ κριτήρια, γνώρισμα τελοσπάντων κοινωνίας πολιτισμένης. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς στὴ στροφή τῶν νέων πρὸς τὸν πεζὸ λόγο βλέπω κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ καλὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή. Βλέπω τὴν ὕψωση τοῦ πνευματικοῦ μας ἐπιπέδου.

Δὲ θέλω, φυσικά, νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι οἱ νέοι πεζογράφοι μας κάνουν θαύματα. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Ἀγωνίζονται ἀκόμα καὶ δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν παρὰ ἐλάχιστα ἔργα μὲ στερεό, ἄριστο, ἱκανοποιητικὸ σύνολο. Ὡστόσο ἡ πρόοδος εἶναι φανερὴ. Καὶ τὴ βλέπεις σὲ ὅλα τὰ πεζογραφήματα, στὰ ἀξιόλογα καὶ στὰ ἀσίμωτα, στὰ σύντομα καὶ στὰ ἐκτενῆ. Φαίνεται νὰ ἔχῃ διαβίσει παλαιότερα ἔργα καὶ νὰ ξέρῃς νὰ κάμῃς τὴ σύγκριση. Ἴσως στὰ προπολεμικὰ διηγήματα καὶ μυθιστορήματα ἡ φράση νὰ ἦταν πιὸ ἀτλή, πιὸ καθαρή, πιὸ εὐκόλη στὴν κατανόηση. Ἀλλὰ τὸ εἶπα: ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐπιχειρήσῃ τὴ σύγκριση πρέπει νὰ ξέρῃ νὰ συγκρίνῃ. Παράδειγμα, τὸ τελευταῖο μυθιστόρημα τοῦ κ. Ἄγγελου Δ. Τερζάκη «*Ἡ παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*». Ὅποιος ἔχει κάνει τὴ

λογοτεχνικὴ μόρφωσή του μὲ τὰ βιβλία τοῦ Τυμφρηστοῦ, θα δυσκολευθῇ, φυσικά, νὰ πλησιάσῃ τὴ σκέψη τοῦ κ. Τερζάκη καὶ νὰ αἰστανθῇ τὶς συγκινήσεις του. Ὅσοι ὅμως ἔχουν κατατάξῃ ἐκεῖ ποὺ πρέπει καὶ τὸν Τυμφρηστὸ καὶ τὴν ἄλλους, ποὺ περνοῦν γιὰ σπουδαῖοι συγγραφεῖς χωρὶς νὰ ἔχουν ἔργο οὐσιαστικῶς καλύτερο, δὲ μένουν, βέβαια, ἱκανοποιημένοι, ἀλλὰ παρακολουθοῦν μ' ἐνδιαφέρον τὴν ὠραία προσπάθεια ἐνὸς νέου ποὺ κατέχεται ἀπὸ ἀνησυχίες, ποὺ θέλει νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα στὸν ἐσωτερικὸ μας κόσμον καὶ νὰ φωτίσῃ τὸ πυκνὸ σκοτάδι του, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ δώσῃ κάτι νέο καὶ προσωπικὸ. Θυμίζει, κάπου - κάπου, ἡ «*Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*» λίγο Ἴψεν καὶ περισσότερο Χατζόπουλο. Οἱ Σκληροὶ εἶναι δυὸ ἀδελφία ποὺ τὰ κάνει δυστυχισμένα ἡ παραλυμένη ζωὴ τοῦ πατέρα τους, ὁ σάπιος ὀργανισμὸς του. Ἡ ἱστορία τους ἔχει, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐσωτερικὲς ἀναλογίες μὲ τοὺς «*Βρυκόλακες*» καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα τοῦ «*Φθινοπώρου*» τοῦ Χατζόπουλου κυριαρχεῖ σὲ μερικὲς σελίδες τῆς. Εἶναι μιὰ προσπάθεια καὶ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ τοῦ κ. Τερζάκη, ὅπως καὶ ὅλα τ' ἄλλα βιβλία του. Ἀλλὰ στὴν προσπάθεια αὐτὴ ὑπάρχουν ἀξιοσημεῖωτες δυνάμεις, ποὺ εἶμαι βέβαιος ὅτι γλήγορα θὰ δώσουν τὸ ἄριστο ἔργο. Δὲν ἱκανοποιεῖ, ὅπως ἐσημείωσα, ἡ «*Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*», εἶναι ὅμως μιὰ πρόοδος γιὰ τὸ νέο συγγραφέα τῆς. Μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ κ. Τερζάκης παρουσιάζεται πιὸ ἐμπειρὸς στὴν τεχνικὴ τοῦ μυθιστορήματος, πιὸ ἀξίος νὰ δαμάσῃ τὸ φοβερὸ αὐτὸ θηρίον ποὺ λέγεται πεζὸς λόγος: τὸ σχέδιό του εἶναι πιὸ στερεό, τὸ ὕψος του πιὸ προσωπικὸ, ἡ γλώσσα του πιὸ ὁμαλὴ καὶ ἐλευθερωμένη ἀπὸ τὰ περισσότερα δεσμὰ τῆς δημοτικιστικῆς ὀρθοδοξίας ποὺ ὑπάρχουν σὲ ὅλα τὰ προηγούμενα μυθιστορήματα καὶ διηγήματά του. Ἀποφεύγει ὁ κ. Τερζάκης τοὺς πλατυσμοὺς καὶ δὲν παρασύρειται πιά σὲ κουραστικὲς καὶ ἄγονες ἀναζητήσεις, μολονότι κυνηγᾷ πάντα τὸ ἄπιαστο πουλὶ ποὺ βρίσκεται σὲ κάθε στῆθος καὶ σὲ κάθε κρανίον. Προχωρεῖ μὲ σταθερότερο βῆμα στὸ σκοπὸ του. Κι' ἂν μὲ τὴν «*Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*» δὲν ἔφτασε ἐκεῖ ποὺ ἤθελε, θὰ φτάσῃ μὲ τὰ βιβλία ποὺ θὰ δώσουν τὸ κέφι κ' ὁ ζῆλος του. Τὸ εὐχάριστο συμπέρασμα εἶναι ὅτι, μ' ὅλες τὶς ἐπιδράσεις ποὺ φαίνονται στὸ μυθιστόρημά του, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἐργασία προσωπικὴ. Οἱ ἀνησυχίες κ' οἱ ἀγωνίες του μπορεῖ νὰ κουράζουν ὅσους ἔχουν συνηθίσει στὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξη ἐνὸς μύθου, ποὺ δὲν πρόκειται νὰ σοῦ παρουσιάσῃ περισσότερα ἀπ' ὅσα ξέρεις. Γιὰ τοὺς ἄλλους ὅμως, τοὺς λίγους ἢ τοὺς πολλούς, ποὺ ξέρουν νὰ ἐκτιμήσουν τὶς πνευματικὲς ἐργασίες καὶ ζητοῦν ἀπὸ τὴ σκέψη κάποια προσπάθεια, κάποιο κόπο, κάποια προσαρμογὴ σὲ νέες καταστάσεις, ὅ,τι ὀξίζει στὴν «*Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν*» εἶναι ἡ ἀνησυχία κ' ἡ ἀγωνία, ἡ ἀναζήτησις κ' ἡ ἀμφιβολία. Ἐκεῖ βλέπουν τὶς δυνατότητες γιὰ μιὰ πραγματικὰ σοβαρὴ καὶ προπάντων προσωπικὴ λογοτεχνικὴ ἐργασία, ποὺ θ' ἄρθῃ μὲ τὸν καιρὸ.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ